

ІЄРЕМІЯ АЙЗЕНШТОК

ЛИСТИ ПОРФИРІЯ КОРЕНИЦЬКОГО.

Листи, що ми їх нижче містимо, належать дияконові Порфірієві Кореницькому, українському поетові 30—40-х років, авторові сатиричної поеми „Вечорниці“, одному з представників так званої „котлярівщини“; вибрано ці листи з архіву О. О. Корсуна (видавця альманаха „Снід“ 1841 р. й українського поета); архів цей przechовується в Пушкінському Домі, в Ленінграді¹⁾. Листи значно поповнюють наші малі відомості про Кореницького.

До цього часу ми знали про нього дуже мало. Знали, що він учився у харківській духовній семінарії наприкінці 30-х років, але не скінчив курсу, бо його було виключено з IV чи V класи за написання папшківлів. Пізніше він був десь дияконом, тягнув тяжке й трудне животіння, дуже піячив і кінець-кінцем замерз п'яний у полі за містом. От усі факти, які опублікував В. П. Науменко²⁾ із слів священика Мартиновича, що вчився разом із Кореницьким у семінарії. До цих даних можна ще додати коротенький лист „диякона-поета“ до Г. П. Данилевського, що його опублікував Д. І. Багалій³⁾, який жадних відомостей про автора не дає, і цікаву згадку про Кореницького в листі до того-ж таки Г. П. Данилевського Н. С. Соханської (Кохановської) з Макаровки з 29 квітня 1854 р.: „Еще Вамъ напоминая: а чѣмъ окончилось поприще дьякона Кореницкаго, за которымъ—помните?—Вы посылали отъ насъ?—Тѣмъ, чѣмъ окончимъ и всѣ мы: смертію; замерзъ, бѣднякъ. „Въ жизни и въ смерти Богъ воленъ“, говоритъ нашъ русскій чоловікъ, и потому не будемъ разбирать, насколько участвовала здѣсь добрая или не добрая воля самого дьякона Кореницкаго“⁴⁾). Лист цей дає нам досить точну дату смерті поета—зиму 1853—1854 року; останні слова в листі не зовсім ясні й зрозумілі, можливо вони натякають на самогубство Кореницького, яке було наслідком тяжкого особистого життя автора, що так невдало склалося для нього.

Листи, що ми тепер тут друкуємо, доповнюють наші відомості про Кореницького низкою цінних рис. Вони, ці листи, малюють нам

¹⁾ Див. „Пушкинский дом при Российской Академии Наук. Исторический очерк и путеводитель“, Ленинград, 1924, с. 55.

²⁾ Див. „Порфирий Кореницкий—забытый писатель“ (К. Ст., 1899, № 10, сс. 10—14). До речі, як повідомляє Вл. Данилов (в статті „Киевская Старина“ по цензурним документам“, Вісбл. Вісти, 1925, кн. I—II, сс. 64—65), ще 1891 року цензура заборонила статтю „Нѣсколько словъ объ украинскомъ писателѣ Порфиріи Кореницкомъ“. З тексту відзива цензора, що його наводить Вл. Данилов, не видно, чи мова йде про ту статтю В. Науменка, що була надрукована в 1899 р. В усякому разі жадних нових даних про Кореницького заборонена стаття, здається, не давала.

³⁾ Д. І. Багалій. „Матеріали для біографій южно-руських науко-литературнихъ діятелей XIX вѣка. I. Письма къ Гр. Петр. Данилевскому“, Київ, 1903, с. 24.

⁴⁾ Д. І. Багалій. „Матеріали для біографій южно-руських науко-литературнихъ діятелей XIX вѣка. I. Письма къ Гр. Петр. Данилевскому“, Київ, 1903, с. 33.

„козака Порфира“, який силою обставин зробився „діакономъ Порфириємъ Кореницькимъ“, перейшов „въ духовное званіе и сверхъ того въ панское село и въ пріймы до тестя“. „Поль-жизни отдашь бы,—пише він,—чтобы возвратиться опять въ первобытное состояніе“, і про це „первобытное состояніе“ згадує він, як про найщасливіший час у своїй житті: „Тільки весело становиться, як згадаєш щонебудь із козацької життя—розказати не вмію;—скажу тільки, що для мене козацька життя була світла, як весінний день, а ся, Дяконська, як чорна ніч та ще й з грозою. Пропає я, як руда миш, на білім світі“. Та й у цьому тяжкому стані, в страшних злиднях та нестатках, в дяконі Кореницькім жива ще душа „козака Порфира“, що писав у семінарії „сатирицькі поеми“ та „побрехеньки“ про семінарське та духовне „начальство“. Він цікавиться новинами української літератури¹⁾, працює товаришів з харківського гуртка, що скупився був навколо „Снопа“, нарешті навіть біжучими справами та різними подіями в семінарії. Він, наприклад, прохає прислати йому „какіе-то сатирическіе Аттестаты, данные будто бы Левицкому и Македонскому, сочиненные обществом Г-дъ Студентовъ“, можливо відомі гумористичні аттестати, що їх написав Н. Ф. Щербина.

Кореницький весь свій вільний час віддавав письменству й писав багато: вже до часу першого листа Корсун мав „двѣ книжонки... Малороссійскихъ стихотвореній и въ тетрадкахъ повѣсть Антипка“, в дальших листах Кореницький згадує ще про три російські оповідання („листовъ въ 30-ть“),—„именно: Человѣкъ XIX столѣтія, Чудный живописецъ, Говорунъ безъ языка“²⁾, та про дванадцять „малороссійскихъ басенъ“. Ставиться Кореницький до своїх творів зворушливо, пестливо, називає їх „дитячочками“, яким „пора... возвратиться изъ путешествія въ обятія родного“, плоди „часовъ досуга“ та „минутъ фантазіи“, вони йому потрібні „не для трудного и мучительнаго тисненія, но для воспоминанія прошедшаго“.

Ми коротенько розглянули зміст листів П. Кореницького для того, щоб яскравіше відтінити їх найбільш істотні риси. Цінність цих листів не тільки в фактичних даних, що вони дають: далеко важніше для історика та історика літератури характеристика українського літературного побуту початку сорокових років, а для неї вони дають багато матеріалу: брак відповідних матеріалів збільшує цінність окремих знахідок.

Зауважимо тут, що листи П. Кореницького дають нам змогу внести деякі поправки в характеристики окремих членів харківського гуртка, що існували до цього часу. Так, О. Гермайзе, даючи загальну характеристику, зауважує: „Серед них³⁾ побачимо ми характерну постать культурного мецената, справді багаті людини, що дає гроші на здійснення літературних планів та намірів цієї інтелігенції з „разочинців“, як стали їх пізніше називати в Росії. У харківському гуртку таким меценатом був Корсун, що почав вида-

1) Порівн. „При этомъ же смѣю просить еще, нельзя ли прислать мнѣ Снѣг, Наталку-Полтавку, Гайдамаки и Енея: Если этихъ книгъ нельзя достать за спасибо и дякую, то можно и приплатиться“. Або в іншому листі: „Узнай, пожалуйста, что стоитъ Энеида изданія Волохинова, я пришлю деньги отъ помѣщика Кудряваго, онъ желаетъ имѣть. Также Ластовка. Эту мнѣ желательно имѣть“.

2) В останнім своїм листі Кореницький пише, що „только двѣ повѣсти: Человѣкъ XIX столѣтія и Гудокъ находятся на лицо“.

3) Себ-то „професіональних інтелігентів“, що належали до гуртка.

вати свій „Сніп“¹⁾. Листи П. Кореницького малюють нам не так мецената, як „стяжателя“; дуже багато що до цього виявляє одна згадка про Мих. Петренка: „узнавши отъ меня, что я отдалъ тебѣ всѣ свои нелѣпости, онъ разбранилъ меня самымъ лучшимъ славянскимъ нарѣчіемъ и просилъ меня, что бы я все взялъ обратно“.

I.

1843 года Сентября 4-го. С. Селивановка.

Любезнѣйшій и добрѣйшій мой
Александръ Алексѣевичъ!

Хотѣлось было мнѣ самому побывать въ Харьковѣ и побалогурить съ тобою кой о чемъ, но обстоятельства удержали,—ради чего, не упуская вѣрнаго случая, хотъ на этомъ маленькомъ лоскуткѣ чело-вѣческой мудрости и уже исписаннымъ отрывкомъ гусиннаго величія побесѣдную съ тобою.

Петренковъ нашъ²⁾ кончаетъ уже свою драмму подъ заглавіемъ Польска любовь, очень хорошую и занимательную пієсу; также написалъ онъ еще Словянскій пісни и Сауръ-могили и самъ отъ себя хочеть издать³⁾; узнавши отъ меня, что я отдалъ тебѣ всѣ свои нелѣпости, онъ разбранилъ меня самымъ лучшимъ славянскимъ нарѣчіемъ и просилъ меня, что бы я все взялъ обратно. Да и въ самомъ дѣлѣ, Александръ Алексѣевичъ! если все то, что я тебѣ оставилъ, не надобно и не служить ни къ чему, то пожалуйста чрезъ подателя этого письма пришли мнѣ обратно и особенно повѣсть Антипку. Я ее передѣлаю на другой ладъ.

При этомъ же смѣю просить еще, нельзя ли прислать мнѣ Сніпъ, Наталку-Полтавку, Гайдамаки и Енея. Если этихъ книгъ нельзя достать за спасибо и дякую, то можна и приплатиться. Я очень желаю все это имѣть и очень буду благодаренъ, если добрый мой Александръ Алексѣевичъ все это достанетъ и пришлетъ чрезъ эту вѣрную окказію. Также и какіе-то сатирическіе Аттестаты, данные будто-бы Левицкому и Македонскому, сочиненные обществомъ Г-дъ Студентовъ.

Если я, какъ думаю, не поѣду съ своимъ Паномъ на дворянскіе выборы въ Харьковъ, и если не буду видѣться съ тобою 25-го сего мѣсяца, то на вѣрно буду въ генварѣ уже 1844 г.—20 д. и намѣренъ ѣхать затѣмъ, чтобы быть чемъ-нибудь хотъ маленькимъ Попишкою.

Въ заключеніе всего мною сказаннаго и неправильно мною связаннаго желаю тебѣ отъ души здоровья, всѣхъ земныхъ благъ и доброй службы съ добрымъ чиномъ. Я же паки и паки міромъ Господу помолюся и съ душевнымъ чувствомъ любви остаюся

Твой первый и вѣрный Благоприятель
Діаконъ Порфирій Кореницкій.

Если будешь писать ко мнѣ чрезъ почту, то вотъ мой адресъ: Его Высоблагородію Авраму (sic!) Александровичу Шахову въ Г. Бахмутѣ. А васъ прошу доставить Діакону П. Коре.

¹⁾ О. Гермайзе, „М. Костомаров в свѣтѣ автобіографіи“. Україна, 1925, кн. 3, с. 80.

²⁾ Очевидно, авторъ згадує тут Михайла Миколаєвича Петренка (1817—?), одного із товаришів корсунівського гуртка, поета; його твори друкувалося в „Снопі“, „Молодику“, „Южно-Русскомъ Сборнику“. Песа Петренка намъ невідома, про неї згадується і в короткій замітці А. Метлинського в „Южно-Русскомъ Сборнику“ (Харків, 1848, с. 30): „Кромѣ напечатанныхъ здѣсь сочиненій, написалъ еще оперу, нигдѣ не напечатанную“.

³⁾ Ці твори також невидані й невідомі.

Если шурякъ мой nebudeтъ застѣнчивъ и будетъ навѣщать тебя, то люби и жалуй, какъ когда-то и меня. Его зовуть Ксенофонтъ Автономовичъ Полицкій.

II. Милостивый Государь!

Добрѣйшій мой пріятель Александръ Алексѣевичъ!

Мое обѣщаніе быть скоро въ Харьковѣ не исполняется и даже врядъ ли я этотъ годъ буду въ немъ,—причинъ этому много, а дѣльной ни одной. Впрочемъ, какъ Богъ и обстоятельства укажутъ,—можетъ быть повижусь еще разъ съ тобой въ этой жизни...

Когда я былъ въ Харьковѣ, ты обѣщалъ писать ко мнѣ и увѣдомлять меня о обстоятельствахъ Малороссійской Литературы, но я кромѣ одной маленькой записочки, писанной тобою какъ видно во время оно, а полученной мною черезъ пьянаго Дьячка, больше отъ тебя ничего не получалъ. Развѣ А. Алекс. ты меня уже разлюбилъ?... или столѣтняя пыль судейскихъ бумагъ не даетъ тебѣ видѣть прежнихъ друзей?... или незнаешь адреса, куда писать?... Жаль, право, жаль, что я забыть тобою!... Повѣрь, я тебя и до гроба забуду!... И вотъ тебе доказательство!—

Видицай до мене!
Негни вы Бога!

Не получая отъ тебя ни одной строчки, я соскучился и рѣшился начать первый; мнѣ, право, хочется вызвать тебя на переписку и рассказать тебѣ нѣчто изъ моей жизни въ урокъ другимъ; слушай!

Предъ женитьбой своей, я считалъ себя и богатымъ и счастливымъ (sic!); богатымъ считалъ потому, что будущій мой и уже теперешній мой тестъ сулилъ мнѣ золотыя горы и серебрянные доли; счастливымъ считалъ себя потому, что богатые помѣщики и добрые любятъ меня, тестъ тоже; всегдашнее обращеніе съ ними, развлеченіе, умные разговоры, споры и сужденія,—сдѣлають мою жизнь пріятною, и какъ я ошибся?! Тестъ мой, злой, недобрый, хитрый и въ сѣмейной (sic!) жизни чисто тиранъ, не только не далъ того, что обѣщалъ, даже разорилъ и разоряетъ,—я терпѣлъ долго, наконецъ, терпѣніе лопнуло, я вышелъ изъ его дому въ помѣщичій—гдѣ злость его тоже преслѣдуетъ. Помѣщики добрые, но отъ его наговоровъ не то, что были прежде. Я просто, Ал. Ал., несчастливъ! Да будетъ всякій молодой человекъ, желающій жениться, проклять, если онъ предъ женидьбой не возьметъ того, что хочетъ взять отъ тестя! Проклять и я, что непослушалъ пословицы своего дѣда! Вотъ она: „дурень хто бува попомъ съ другимъ попомъ въ одномъ сели, бильшій дурень, хто женицца въ прійми, а той ще найбильшій хто живе въ панськимъ сели!“ Я все исполнилъ и зато плачу и горюю,—не дай Богъ и врагу моему,—одна только отрада въ дѣтяхъ, въ Машѣ и Антошкѣ, да въ Женѣ и Вѣрѣ!—Буду еще терпѣть; если

же терпѣніе и послѣднее лопнетъ,—прощай! Їду въ Харьковъ! давай другое мѣсто. Но объ этомъ полно, матерія большая, надо много бумаги, времени и ума расковать, а у меня недостаетъ теперь ни того, ни другого и сомнѣваюсь даже если (есть ли? I. А.) и умъ чело-вѣческій?..

Скажи, любезный А. Алекс.! гдѣ находятся двѣ книги и двѣ тетради моихъ сочиненій? Я надѣюсь на то, что скоро буду въ Харьковъ и также на то, что въ случаѣ я не буду, ты при-шлешь по почтѣ; оставилъ ихъ у тебя, но вотъ уже восемь мѣся-цевъ я не получаю ихъ отъ тебя и не знаю, гдѣ они и что съ ними дѣлается? Не дай Богъ, А. А., они у тебя пропадутъ! къ горю еще горе и ты прибавишь! Пожалуйста, Снѣтъ и ихъ пришли мнѣ по почтѣ, не пожалѣй 70 к. для того, который тебя любитъ!—или же отдай ихъ чело-вѣку Авр. Алекс. Шахова, если онъ прійдетъ къ тебѣ—онъ пришлетъ. Я ему писалъ. Взгляни въ сердце свое, пожалѣй моего!..

Если то, что я у тебя прошу, исполнишь, то я готовъ тебѣ служить еще 3 русскими повѣстями, листовъ въ 30-ть, именно: Чело-вѣкъ XIX столѣтія, Чудный живописецъ, Говорунъ безъ языка и 12-ю Малороссійскими баснями. Возврати только всѣ мои сочи-ненія оставленные у тебя, т. е. писанные. Я клянусь Богомъ, ихъ и всѣ будущіе и теперешніе, отдаю издать отъ себя, безъ всякаго моего интереса.

Если ты будешь такъ добрѣ, что по этому и по прежнему моему письму захочешь исполнить, то вотъ мой Адресъ: Его Высокоблагородію Авраму Александровичу Шахову въ Бахмутъ, а Васъ прошу доставить Діакону Пор. М. Коре.

О Петренковѣ я уже болѣе полгода неслышу ничего. Добрую свою мать 5 Генваря я схоронилъ; сестра моя сегодня исповѣдала и приобщала С. Таинъ.—Лѣкаръ отказался лѣчить.—Другая и по-слѣдняя сестра изъ числа 12 тоже больна, но лѣкаръ обнадеживаетъ. Отъ такихъ то случаевъ отецъ живъ не живъ. Одинъ я бодрствую!.. Зима у насъ и снѣгъ; точъ въ точъ, какъ лѣтомъ. У Пановъ грошей до чорта, а въ мене чортма нѣ копійки, на сылу сбывся на алтынъ, щобъ послаты сю пысульку. Пане, пане Олександрє! Якъ до тебе, скажи, будь ласковъ, на выду папырки писаты? чимъ тебе велычаты? Чы Голоснымъ, чы Волоснымъ? чы, може, ты вже Соцькій? скажи, будь ласковъ, теперь пишу на обинякъ и съ симъ словомъ остаюсь твій козакъ Порфиръ; такъ я колись звався, а теперь зовусь (унеси жъ сюда до насъ въ Украину Богъ чортову Русь)

Діаконъ Порфірій Кореницкій.

1844 года, Февраля 9-го дня.

С. Селивановка.

Ты обѣщалъ издать изъ моихъ сочиненій что-либо; издалъ или нѣтъ? Гдѣ помѣщены, увѣдомъ, если издалъ.

Узнай, пожалуйста, что стоитъ Энеида изданія Волохова¹⁾, я пришлю деньги отъ помѣщика Кудряваго; онъ желаетъ имѣть.—Также Ластовка. Эту мнѣ желательно имѣть. Что издержки твои будутъ стоять я уплочу...—чужыми... своихъ чортъ ма.

¹⁾ „Виргиліева Энеида на малороссійскій языкъ переложенная И. Котляревскимъ“ (6 частиц, Харків, 1842 р.), издав книгар Волохинов.

III.

1844 года Сентября 12-го дня. С. Рай - Александровка.

Любезнѣйшій мой

Александръ Алексѣвичъ!

Три письма писалъ я къ тебѣ въ Харьковъ, и ни на одно не-получилъ отвѣта; не знаю, право, что тому причиной? твой-ли выѣздъ въ Таганрогъ или просто нехотѣніе писать? Какъ бы то ни было, но я опять принимаюсь за перо и пишу къ тебѣ, но уже не въ Харь-ковъ, а въ Таганрогъ,—спасибо Абазѣ—онъ меня увѣдомилъ, гдѣ ты живешь и проживаешь.

Въ прошломъ годѣ въ Іюлѣ мѣсяцѣ, по прозбѣ (sic!) твоей, я оста-вилъ тебѣ двѣ книжонки моихъ Малороссійскихъ стихотвореній и въ тетраджахъ повѣсть Антипку; ты просилъ ихъ у меня только на время, для переписки нѣкоторыхъ, и далъ честное слово при-слать ихъ ко мнѣ въ цѣлости и невредимости;—но вотъ прошелъ уже годъ какъ они у тебя, а я не получаю отъ тебя объ нихъ ни-какого извѣстія,—кажется, пора уже моимъ дитѣночкамъ возвратиться изъ путешествія въ обятія (sic!) родного,—я думаю, что и они, по-добно какъ и я безъ нихъ, очень соскучились?

Любезный Александръ Алексѣвичъ! ты самъ знаешь по себе—какъ дорого то для тебя, что въ часы досуга и въ минуты фантазіи выходило у тебя подъ перо изъ мудрой твоей головушки? равно-такъ и для меня, и для всякого. Изъ отданныхъ мною тебѣ сочи-неній, я не имѣю у себя ни одной піески ни въ чернѣ ни въ бѣлѣ—наизусть почти ничего непомню—всѣ мои живыя фантазіи живьемъ у тебя: только двѣ повѣсти: Человѣкъ XIX-го столѣтія и Гудокъ находятся на лицѣ.

Если ты, Любезный Ал. Алекс. также (sic!) любишь меня, какъ и прежде любилъ и если расположенность твоя ко мнѣ еще не-погибла подъ гнетомъ судейскихъ бумагъ, то прошу тебя и даже умоляю, пришли все взятое и цѣло, и здорово, и невредимо,—оно мнѣ нужно—и нужно не для труднаго и мучительнаго тисненія, но для воспоминанія прошедшаго. Я надѣюсь, что ты будешь такъ добрѣ, что этой малой моей прозбѣ (sic!) не откажешь и не пожалѣешь рубля денегъ для пересылки по почтѣ;—если же не то, то я вѣсовые и штрафные самъ заплачу по полученіи. Всѣ мнѣ смѣются, что я тебѣ отдалъ и считаютъ погибшими,—но я увѣряю и увѣряюсь, что они у тебя все равно, какъ и у меня—заткны брехню собакамъ, нехай не гавкаютъ—пришли, якъ мѣга поскорѣй!

Если ты что собираешь и думаешь печатать—я могу служить тебѣ нѣкоторыми пісами, даже очень большими¹⁾. Петренко нашъ фантазируетъ въ Харьковѣ и служить въ Уголовной Палатѣ; я пи-салъ къ нему недавно, послѣ же Покрова я надѣюсь видѣться съ нимъ въ Харьковѣ по очень критическимъ своимъ обстоятельствамъ и, собственно, о перемѣщеніи въ другое село просить Архіерея,—я те-перь живу простоя къ сорока на тыну. Ахъ, Люб. Алекс. Ал., недумаль

¹⁾ Як повідомлялося в „Маяку“, „А. А. Корсунъ приготувавъ къ изданію вто-рой томъ „Світъ“. Въ этомъ томѣ будуть помѣщеніи Щира Любов и Божі Діти Основьяненка, произведенія: Гребенки, Боровиковскаго, Галки, Петренка, самого автора и другихъ писателей; уже по одному исчисленію статей можно судить, что этотъ томъ литературнымъ достоинствомъ далеко превзойдетъ первый“ („Маякъ“, 1843, т. IX, кн. 18, глава 5, с. 118. Смѣсь, „Извѣстіе изъ Харькова“). А в той час, коли написав був Кореницький свого листа, О. О. Корсун залишив уже всяку літературну діяльність.

я жить такъ бѣдно, такъ горько, какъ живу теперь; проклять тотъ часъ и тотъ день, въ который я задумалъ въ Духовное званіе и сверхъ того въ панское село и въ пріймы до Тестя,—полжизни отдалъ бы, чтобы возвратиться опять въ первобытное состояніе,—право, иногда становится жизнь не въ жизнь—пропавъ бы, якъ собака, тай кинцѣ въ воду—и то, подумаешъ, грихъ самопроизвольно кидать свить, жинку и дитей. Бѣда на свѣтѣ жить, покинуть свѣтъ—другая. Тилькы весело становыцца, якъ згадаешъ що-небудь изъ козацької жызнѣ—розгульної. Охъ, богацько, Пане-брате, кой-чого на серці та пере-сказаты не вмію;—скажу тилькы, що для мене козацька жызнѣ була свитла, якъ весінній день, а ся, Дьяконьска, якъ чорна ничъ та щей зъ грозою. Пропавъ я, якъ руда мышъ, на билимъ свитѣ...

Пожалуйста, отвѣчай мнѣ вскорости на это письмо и вышли книжечки; цѣлую тебя мысленно 10000 разъ, желаю тебѣ здоровья, всѣхъ земныхъ благъ и удовольствій, счастія по службѣ и грошей тычѣ дурныцѣ. И по гробъ остаюсь любящій тебя твой Другъ Діаконъ Порфирій Кореницкій.

Р. S. Адресъ мой: въ Бахмутъ. Его благородію Алексѣю Николаевичу Петренкову или лучше въ Словянскъ, Его Высокопреподобію отцу Алексѣю Максухину, а васъ д. такому то.—

Прощай, еще цѣлую тебя.

Пожалуйста, пиши, пожалуйста, отвѣчай, порадуй меня хоть ты одной строкой, да, пожалуйста, пришли сочиненія.
